

Kříž
u potoka

KAROLINA SVĚTLÁ

Kříž u potoka

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cooboo.cz
www.albatrosmedia.cz

Karolina Světlá

Kříž u potoka – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2026

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

*Kříž
u potoka*

KAROLINA SVĚTLÁ

CooBoo Classics svazek 13

COO
BOO

Chcete, aby příběh této skvělé knihy pokračoval i potom, co ji dočtete? Tak ji pusťte dál do světa! Vše potřebné se dozvíte na www.restorio.cz.

Albatros Media podporuje udržitelný rozvoj, který vrací použitým věcem smysl. On-line antikvariát Restorio vaše knihy odkoupí a zaplatí vám ihned – nečekáte, až se prodají. Získané peníze si můžete nechat, nebo si vyberete charitu, kterou jimi podpoříte. V tom případě navýší Restorio částku o 20 %.

Dolanský mlýn najednou se zastavil. Byloť to ponejprv zas po třiceti letech. Tenkrát zemřel starý mlynář, dnes jeho syn.

Mlýn dolanský dle starého obyčeje se zastavil při posledním pána svého vzdechnutí a celé okolí nad nenadálým, neobvyklým tím tichem takřka zkamenělo. Štěpy v sadě, obalené květem růžovým a bílým, podivením sebou ani nepohnuly, větřík jasnou hladinu rybníka po celé ráno dovádě rozčeřující úžasem zatajil dech, šepotavé rákosí ostýchavě oněmělo. V olších u potoka to utichlo jako v kostele. Strnadi a drozdové o závod v lupenatém jich chládku propěvující ani tam již netíkli, co jim selhal průvod ze mlýna. Čáp jako starý mudrc okolo vody zamyšleně se procházející zůstal zaraženě na jedné noze stát; nedůvěřivě zíral k mlýnu, jako by očekával, že bílé to stavení, oblité nejzlatějším slunéčkem májovým, asi tak neočekávaně zmizí, jako v něm zanikl klepot veselý. I holubi jedním rázem se přestali zobkovat na omžené střeše mlýna, již stínila a novým sněhem obsypávala stará dutá polačka (hruška), a vlaštovka, neunaveně okolo stromu kroužící, aby četným dětem svým oběd sehnala, polekaně k nim si sedla na pokraj hnízda svého zpod netřesku z okapu vyrůstajícího, bázlivě očekávajíc, co dále dít se bude. Klepáním mlýna jako by se bylo náhle zastavilo žilobití utěšeného údolíčka pohorského, kdež

o samotě byl postaven. Nemohliť se domyslit ni holubi, ni rybník, ni olše, ni kdo jiný, co as znamená to smutné mlčení, až vyběhl z mlýna mlynářův miláček, zrzavý jeho macek. Ten to první rozhlásil, žalostně mňoukaje a o pána laskavého zle naříkaje. Nechtěl se vzdálit od lože úmrtního, pořád k nebožtíkovi se lichotil, otíraje se mu o rukáv. Ale nechť se kroutil, jak chtěl, chladná ruka dobrodincova po něm již se nevztáhla, aby jako jindy ho pohladila a pod krkem ho pošimrala, přičemž zrzounek vždy spokojeně svýma velkýma zelenýma očima mhourával a radostně předl. Zato stárek, maje oči pláčem celé zardělé a opuchlé, před ním zprudka a významně dvěře otevřel, a když mazánek tomu nikterakž rozumět nechtěl, trvaje zarputile na místě obvyklém, tu popadl pomoučenou svou čepici a beze všech okolů ho vyhnal. Bylo to zajisté ponejprv, co byl macek takovou ze sednice sprovozen, nebyl by to směl asi vidět nebožtík. Avšak stárek učinil tak spíše ze srdce měkkosti než tvrdosti; nechtěl nikterakž věrnému zvířeti ublížit, ale nemohl již déle na to patřit, kterak si i ta nemá tvář vede o pána svého.

Uvnitř mlýna totéž ustrnutí jako v sadě, jako na střeše, jako u rybníka. Dlouho, velmi dlouho již tam očekávali okamžiku toho, mlynář byl již drahně let jako kapka v listu, a přec, když za dnešního rána si počal stěžovat, že se mu krátí dech a nohy že mu stydnou, načež znova do peřin se zvrátiv, tiše a pokojně jako dítě opět usnul a v dřímotě té libé na věčnost vykročil: tož ani mlynářka, ani chasa tomu věřit nechtěly, žeť nikdy již se neprobudí, nikdy již k nim nepromluví, žeť již na pravdě boží... A když již nemohlo být o tom pochybnosti a nebožtík se počal i měnit v tváři, tu všem lože jeho obstupujícím připadalo, že se událo nejen cosi hrozného, ale i cos zcela neočekávaného, ba netušeného, co je ohromilo jak blesk zčistajasna.

Konečně stárek vši mocí se sebral. Byltě mnohá již léta v mlýně, nebožtík spíše mu byl přítelem než pánem a on

spíše mu bratrem než služebníkem; cítil teď, že mu jest býti hlavou rodiny i domu, pročez se snažil, co v něm síly bylo, aby lítost v sobě přemohl. Jak rád by si byl ulevil pláčem hlasitým jako mlynářka u postele manželovy klečící a bledou jeho tvář proudy nejtrpčích slzí kropící! Ale ne, to nesměl! Nedůstojno muže, by si počínal jako ženština. I vzchopil se tedy a poodešel k oknu. Otevřel „vyhlídku“, zbožně přitom sklopiv hlavu... pouštěl duši přítelovu z těsné sednice do neobmezené, věčně jasné vlasti. Celý přitom zbledl, zdáloť se mu, že pocítil vání jejích perutí na čele svém co poslední zesnulého pozdrav a požehnání. Nato poklekl uprostřed sednice a počal nahlas za nebožtíka se modlit otčenáš i zdrávas. Chasa poklekla vedle něho pomodlivši se s ním, pak všickni vstali, a přistoupivše jeden po druhém k mlynářce, pravice jí podali.

„Potěš vás pánbůh,“ přáli jí všickni jako jedním hlasem.

„Dejž to bůh,“ zaštkala a přitom tiskla podané jí ruce, ale nevěděla, čím to ruku právě drží. Co tvář pozdvihla z nebožtíka a vzhledla, nemohla oči odvrátit od „záhrobní“ u kamen. Ponejprv dnes viděla je prázdné, i připadalť jí, jako by to ani nebylo místo, kdež sedával nebožtík v zimě v létě zatočen v šubě,¹ s „bankrotkou“² na hlavě, neustále kašlaje, přitom bolestí se prohýbaje, a přec na každého, či člověk či zvíře, vlídně se usmívaje. Nechtělo jí nikterakž do hlavy, že tam nikdy již nezasedne, že ho nebude ani v sednici, ani ve stavení, ani v sadě, že bude naň čekat a on že nikdy... nikdy již k ní se nevrátí do osiřelého mlýna... za málo hodin že ho odsud odnesou a ona že zůstane samojediná na tom celém široším světě...

Chvilími se ztišila, připadalť jí, jako by se jí jen ve spaní zdálo, že mlynář v Pánu; jakmile se jí podaří protrhnouti se z těžké dřimoty, že ho zas spatří na tom jeho starém, milém místečku a že jí zajisté řekne, jak to mívá ráno v obyčejí: „Mlynářko, poručte dounce, aby hodila do pece ještě klín

šišek, je tu dnes pořád jaksi čizmo.“ Nebylo by to ponejprv dnes, co by sen takový ji postrašil a ona s hlasitým výkřikem ze spaní vyjela. Avšak dnes nebyla tak šťastna jako jindy, nechť se svíjela jak svíjela, strašlivé vidění od ní neustupovalo, manžel zůstal před ní na posteli bled a bez hnutí natažen...

Mlynář již po více let ze sednice ani nevykročil, nebylot mu jinde volno než u teplých kamen, mrazilo ho v sadě i na nejparnější sluníčku. Třeba ani chloupek tam se nehnul, jemu přec vždy se zdálo, že okolo něho se otáčí vítr mrazivý, který až na kosti ho proniká. Dlouho pak nato vždy se tetelíval a zuby klepával, nemoha se zahřátí. Neměl tu již než trápení; každý o něm si myslel, že ho asi vše mrzí a život že mu břemenem; ale on nikdy si nestěžoval na to, co mu jest trpěti a snášeti, a žádný zdravý mladý člověk tomu světu tak se netěšil, shledávaje, že tak, jak jest, dobrý jest, jako ten neduživý, kašlavý mlynář, který se musil po celý boží rok teplých kamen držet.

Nebývalť ale mlynář dolanský myslí vždy tak mírně a spokojeně; žilo na okolí dosud ještě dosti pamětníků, kteří o tom častěji se zmínováli, jak divně a divoce za mládí si počínal. Mělt zvláštnost tu, že neustále zkoumával boha, a nelíbilo se mu, kterak řídí a spravuje ten náš svět. Dnes to se mu nezdálo, zejtra zas ne ono, tu to mu vyčítal a jindy zas jiné, každý den přišel na něco nového, čím si trdil mysl. Nedalo mu například žádného pokoje, odkud asi se berou v člověku myšlenky, kdeže v něm se skrývají ty sklady na zlost, moudrost, lásku, proč má jeden zalíbení v tom, jiný zas v jiném, právě opačném, proč nejsme všickni stejně dobří a šlechetní, proč nesvíí stále slunce, proč nás stíhají bouřky a nezasloužené pohromy atd. Říkávalť on, že by vše zcela jinak zařídil, kdyby k tomu měl moc tak neomezenou jako bůh, samého čistého štěstí jen že by lidem dopřál a k tomu věčnou mladost i život tak dlouhý, dokud na

zemi by se jim líbilo. Byltě z těch myšlenek celý přepadlý, chodíval celé dni i noci okolo mlýna, máje hlavu sklopenou, ruce křížem na prsou položené, neustále v duchu s bohem se hádaje. Nemohl-li toho, co právě ho znepokojovalo a trápilo, nikterakž se domyslit, což ovšem velmi zhusta se stávalo, tož hodil sebou na zem, jako by naň chodila „padoucina“, ba lidé tvrdili, že v záchvatu takovém střelil několikrát do nebe. Osoby pobožné tehdáž před mlynářem dolanským zdaleka utíkaly, nemohly jeho neustálé a rouhavé rejpání, mudrování a pochybování ani poslouchat. Vyskytl se sice několikrát člověk povážlivý a moudrý, který lituje ho, „do rozumu“ ho chtěl přivést a mu vrátit poklid duševní, ale mlynář každému vždy velmi špatně za to se odměnil. Spletl dobromyslného rádce „důklady“ svými obyčejně tak šeredně, že tento pak musil míti čtené na to porady s knězem, než zas došel míru a rovnováhy duševní.

Jednou mlynář velice zanevřel na spaní lidské. Hryzlo ho co den více, že člověk, jenž přec sluje pánem země, jsa k podobě boha samého stvořen, tolik hodin denně musí němě a nepohnutě vyležet, aniž v tom nejmenšího ví o sobě a o světě. Neméně ho dopalovalo, že musí člověk tolikrát za den jíst. I umínil si, že se o to pokusí, vyzout se z těla svého otroctví, a spaní a jídlu že si odvykne. Sedl si na svého koně a tři dni a tři noci v jednom kuse se na něm proháněl bez jídla, pití a odpočinutí. Kdož ho zahlídlí větrem přes hory a doly letěti, nejínak si myslili, než že nadobro pozbývá rozumu. Konečně padl kůň pod ním a on bez sebe na zem se svalil. Kůň vzal hned zasvé, ale mlynář byl jen omráčen. Když ho našli, zdvihli a křísili, počal sice dýchat, údy pohybovat, oči otvírat, ale nadobro vzpamatovat se nemohl. V přetěžkou upadl nemoc po odvážné zkoušce té; měsíce pominuly, než vyvázl z nebezpečí života. Uzdravil se konečně přec, ale bylo to jen naoko; od té doby byl chycen na plíce, nemohl chodit a se činit jako jindy. Avšak nemocí

myšlenky jaksi v něm se usadily, rozum ustálil, v těle churavém a bídém duch se uzdravil. Zůstalo při mlynáři sice až do smrti, že rád rozjímal o věcech, na které jiný člověk co živ snad ani jednou si nevzpomene, že pořád v knihách se přebíral, chtěje vědět, kterak o věcech těch smýšleli lidé jiní, ale nikdy již jediným slovem se nerouhal a pohoršení jiným nedával. Pravíval o sobě často a rád, že druhým Šavlem,³ jemuž padly lupiny z očí. Na jeho třídní jízdě bůh znenáhla se mu prý zjevil a on, poznav ho, porozuměl mu shledávaje, že vše musí býti právě takové, jaké to je. Považoval a snášel neduh traplivý za trest zasloužený, že sáhal myslí všetečnou, kam dosahovat neměl, žádostiv jsa vyzpytovat tajností božích, které bůh v životě tom lidem ještě zjevit nehodlal.

„Vždyť otec moudrý a rozumný dětem svým také vše nezjeví, čeho si na něm vědět žádají,“ pravíval po své nemoci, „vyčká k tomu času, až rozum v nich dospěje a soudnost uzraje, aby byly s to ho pochopiti.“

Mlynář teď lidi rovněž tak k sobě vábíval řečmi šlechetnými a utěšenými, jako jindy od sebe je zapuzoval výroky hříšnými. Brojíval-li u jeho přítomnosti kdosi proti nespravedlivosti osudu, s mírným se ho tázával úsměvem:

„Proč se klepá na nočním nebi ta hvězda? Před přísným rozkazem Hospodinovým, a musí-li se mu podložit i hvězda na nebi, bodejť ty ne, člověče, zeměplaze bídny. Na čtvrt hodiny před sebe nevidíš, nevíš ani, odejdeš-li zdrav od sud, dostaneš-li se živ domů, a tím svým krátkým rozumem chceš spravovat svět a řídit jeho běh? Jdižiž! Zdalipak bys se nemusil pousmát mravenci, kdyby ti chtěl poroučet, kterou se máš ubírat cestou a kterak dům svůj uspořádat, aby se mu v něm pohodlně bydlelo?“

V duchy mlynář dolanský nevěřival, mělt' za to, že jich již na světě není, aniť naši předkové, dobří, bohabojní to lidé, do jednoho je vymodlili. Nikdy již nepovoloval své

prchlivosti, jediné jeho zaklení bylo „Jeruhle“ neboli „i kdyby si tě přec čermák vzal“. S čeládkou nikdy se „nehampejzoval“, vše šlo u něho po dobrém, jen tenkrát se zakabonil, stoupla-li si v neděli služka před zrcadlo, aby si šátek uvázala.

„To zas kladeš pánubohu břevno v cestu,“ vzdychával.

Velmi rád mluvíval o smrti, ba o ní byl téměř nejmilejší hovor jeho, a poctivě každého varoval, aby si nechystal k loži svému strašidlo, zlé svědomí: jaké svědomí, taková prý smrt, jaká smrt, takový soud, jaký soud, taková věčnost.

„Jak je zvečera sednice naše osvětlena svíčkou, takť osvětleno nebe pravdou věčnou, nepřekonatelnou,“ posluchačům svým vykládal. Nemohl se někdy ani dočkat radostného okamžiku toho, kdež více z ní pozná než bledý, matný odstín její, jenž ozařuje stezky života našeho a tak často, na nescestí svádí člověka prchlivého a neprozřetelného. —

Stárek po modlitbě opustil s chasou sednici. Vešel do mlýnice, připravuje se tam na smutnou pouť. Vše, co měl v truhle tam stojící, z níž počal vyndávat bílý kulatý klobouk a oděv popelavý, který brával jen čtyřikrát do roka na sebe, totiž o tři Boží hody a Boží tělo, vše, co tam měl šatstva, prádla i grošů uschráněných, radostně by byl dal v této chvíli tomu, kdož by ji byl chtěl a mohl zaň vykonat. Ale nebylo mu pomoci, nahlížet, že jest čestnou proň útechou a povinností, aby sám na faře úmrtí pána svého ohlásil, důstojný mu tam objednává pohřeb.

Nikdy ještě snad tak zdlouhavě jako dnes stárek se nestrojil, a když byl konečně přec hotov, jak zvolna se bral z mlýnice, jak dlouho stál u dveří do sednice, než se odhodlal vzít za kliku! Ztichounka otevřel a hned zas couvl hlavou; bylot v sednici ještě vše při starém, dosud klečela vdova u lože úmrtního, usedavě plačíc. Ostýchavě tedy zas přivřel a procházeje se v síni utíral si přes tu chvíli oči hřbetem ruky. Za několik okamžiků zas ke dveřím s touže

přistoupil šetrností, a shledávaje opět, že se v sednici dosud nic nezměnilo, nanovo od nich se vzdálil, sem tam přecházej. Tu k němu doletěly z dálky jemné zvuky, zvonili v některé sousední vsi poledne. I zalekl se, že již tak pozdě, nemohl déle otálet, chtěl-li se do tmy zas vrátit, fara byla vzdálena, vysoko v horách položena, dodal si tedy mysli a vešel konečně přec.

„Není vám to již nic platno, mlynářko,“ zticha k vdově promluvil, „nevzkřísíte ho slzami svými, a kdybyste si oči načisto vyplakala. Co tu měl, že tak tuze ho litujete! Nic jiného, jak dobře vám povědomo, než trochu trápení. Přejte mu tedy přec odpočinutí, vždyť víte, kterak se těšival na chvíli blaženou, až smrtí vysvobozen ze sebe střeše prach pozemský a zasedaje na pravici boží konečně spatří slávu nebes jeho.“

„To právě mne nejvíce proráží, že šel tak rád odsud,“ vdova hořce zaštkala, „měl tu všeho dost, mohl si dopřát, čeho srdce v něm ráčilo, všickni lidé si ho vážili, já tak radostně, ach, a jak radostně mu sloužila, a přec tak smutně tu musil trávit věk a volával na sebe smrt jako ten nejchudší a nejnešťastnější.“

Dobrosrdečná mlynářka si přitom nevzpomněla, jak smutně i ona trávila svůj věk po boku muže chorobného, stále o něho jen se chvěla, úzkostlivě pořád na oči mu hleděla, každé hnutí jeho se strachem pozorujíc. Nikdy od něho se nehnula, jen v neděli, když měla srdce již příliš těžké, zašla si odpůldne za mlýn do olší či do kostela na nešpory, aby tam do sytosti se vyplakala. Poslední rok téměř denně do hodinky ho čekala. Každý litoval vedle muže i ji, ale ona nepohodlí i starost a úzkost ráda snášela, jiného si nepřejíc, než aby před ní odsud neodešel, a odejde-li přec, aby ji vzal s sebou.

„Jak jen tu budu bez něho. Kde zas se zachytím!“ naříkala, klesajíc tváří na mrtvolu, „kěz by mi bylo aspoň dopřáno,

abych jednou do roka zamřížovaným oknem s ním si pohovořit mohla, kéž aspoň by mi byl zůstavil dítě, aby mne teď těšily a na tatíka dobrého podobou pamatovaly; ale sama jsem tu zůstala jako strom v poli, dvakrát vdovou vdova bezdětná. Představovala jsem si chvíli tu zlou, až mi bude s mužem navždy se rozloučit, zimomorka pokaždé mne obešla, jen co jsem si na to vzpomněla, ale přec nikdy jsem si nepomyslela, že bude tak zoufanlivá. Co tu na loži utichl a již k sobě mne nevolá, jako bych neměla na světě co dělat, nač myslit, jako bych tu nebyla k praničemu jako suchá na štěpu sněť. Hlavu mám prázdnou, ruce a nohy jako přeťaté, srdce v kleštích ohnivých. Chci si pořád na nějakou práci vzpomenout, do které bych se dala, abych z hoře svého se povyrazila; sama v duchu si pravím, že mi není pláč a nárek již pranic platen, že musím přijmout a snést, čím bůh mne navštívit ráčil, ale marná a zbytečná zdá se mi každá, na kteroukoli si vzpomenu, vše, na co kouknu, se mi protivuje.“

„Což je to se mnou jinak?“ zkormouceně stárek jí přizvukoval, „i mně se zdá, že jako by se byl ten svět náhle vyprázdnil a zatemnil, co mlynář tu oči navždy ,zvrátil‘. Jak vám asi bude, až se dáte do toho vaření a pečení na... na... pozejtřek, není to věru malá věc, která na vás čeká, hospodyně zdravého ducha a srdce by měla na tom dost, jakpak teprv vy. Přihrne se nám do mlýna zajisté celé okolí, každý, kdo mlynáře jen poněkud znal, bude ho chtít na poslední jeho cestě také vyprovodit, nemáme na okolí muže, jehož by si lidé více než jeho vážili... Hodlám teď právě... však beztoho víte kam, netřeba, abych o tom teprv zbytečně se šířil slov – co tomu říkáte, abych vám přivedl nějakou pomocnici, kteráž by zde vše za vás řídila? Kuchařka na faře zajisté o některé ví, na niž lze se spolehnout, optám se jí...“

Mlynářka mezi jeho hovorem znenáhla ze země se zdvihala a bledou, utrápenou její tvář přelítl při zmínce o pomocnici živý ruměnek.

„Tak umíte radit?“ chvějícím se hlasem ze sebe vypravila, „věru nikdy bych se nebyla od vás nadála, že jste s to takový mi učinit návrh. Což bych se nemusila do své nejdelší smrti stydět sama před sebou i před tím celým světem, bohem stvořeným, kdybych poslední, co mi lze vykonat k počtě mužově, složila na jinou, jíž do nebožtíka nic nebylo, nic jemu do ní? Pročež přestaňte mi s pomocnicí, to vám povídám, a jestliže mi ji přivedete přec, ani přes práh ji nepustím, abyste to věděl a za mými zády s kuchařkou nic nepuntoval.“⁴

„Vždyť jsem to na zlou stranu nemyslí,“ stárek se omlouval. Nikdy ještě neviděl tichou mlynářku tak rozhorlenu; myslíval, že v ní žluči není, a najednou ztropil několika dobře míněnými slovy takovou v ní bouři.

„To je pořád jedno, jestliže jste to myslel tak či tak; s takovou nekalou radou neměl jste se nikdy vydat před ženou, na niž nic zlého nevíte a která vám nikdy neublížila,“ uraženě ho odbývala. Avšak malá ta hádka dobře na ni působila, přišla poněkud na jiné myšlenky, vytrhla se hněvem ze žalu a truchlící vdova ustupovala v ní pečlivě a svědomité hospodyně.

Vstala ze země, utřela si fěrtochem oči a tvář, vrávorajíc k stolu lípovému v koutě mezi okny, jenž bělal se tam jako venku na stromech květ. Vytáhla z něho šuplík, vyndala křídou i počala na něm cosi počítat. Leč brzo křídou smutně z ruky zas vypustila.

„Nejde mi to,“ zavrtěla hlavou.

„Vždyť snad to počítání nemusí být,“ stárek ostýchavě se ozval, divě se v duchu jejímu počínání.

„Jakpak to nemusí být,“ znovu mlynářka se rozhorlila, „chci-li, abyste mi od kramáře u kostela přinesl, čeho mi bude potřebí v onen přesmutný den, o němž prve jste se zmínil? Jestliže vám to je ale obtížné, pak ovšem...“

Mlynářka nedokončila; stárek tak vyčítavě na ni pohlédl, že teď ona rozpačitě před ním oči sklopila, značně jemněji pokračujíc:

„Povím vám tedy jen z hlavy, co a mnoho-li mi koupíte, když mi to počítání nejde. Vezměte mi asi tři libry sladkých a čtvrt libry hořkých mandlí, dvě libry hrubých a dvě drobných hrozeinek, pak po čtyřech lotech květu, zázvoru, šafránu, ostatní mám doma. Nemá-li tak velikou zásobu, ať věci ty do zejtrějšího rána si opatří a sem zašle. Na buchty a koláče zadělám samou dortovou, vždyť si toho nebožtík zasloužil, je to poslední, co tu proň uděláme... viděla jsem onehdy na prostřední komoře tři pytle mouky zvlášť postavené, nemohla jsem se pro pláč ani na ně podívat... hned jsem si pomyslila, že jste je tam asi sám vynesl a pro jakou to příležitost uchystal...“

Stárek mlynářce přisvědčil, že ony pytle skutečně nashvál stranou postavil, vida, že mlynář očividně schází a mouka ta právě tak výborně se podařila. Bylať to „dortová“, nemohlo mu prý ani ve snu připadnout, aby o funuse mlynářově z jiné mouky se upekly buchty a koláče; za věcnou by byl považoval hanbu i pro sebe, kdyby k tomu byla se vzala jiná.

Výrokem tím mlynářku úplně zas smířil; viděla sice, že je již na skoku, ale musil jí ve vši rychlosti přec ještě poraditi, mnoho-li má připravit hus, kachen a jiné drůbeže k hostině, kterouž hodlala, jak obyčej kázal, vystrojit funusníkům mužovým před pohřbem. Napomínajíc ho přitom bedlivě, aby neopomenul zajít cestou k řezníkovi, by ihned přišel dělat jitrnice, dostala se se stárkem ze sednice znenáhla do sadu. Ale tam jako by to byl na ni znovu hodil. Opět se dala do hlasitého pláče a zalomivši rukama hořkovala:

„Všecko tu ještě je, ty višínky, které nasázel, ti holubi, které na peci vyhlídal, ten pes, kterého si vychoval, ta kočka, již tak rád míval – jen jeho již tu není...“

„Ba, takový rozsáfný muž musil odsud a tolik kazisvětů a ničemů tu zůstalo dobrým lidem pro obtíž, zlost a pohoršení“, stárek zahučel. „Ale jakáž pomoc; my dva to nepředěláme,

pročež vraťte se, mlynárko, do stavení, vraťte a nerozhlížejte se, nic zde nevykoukáte, z čeho by vám přišla radost, zbytečně tu jen srdci svému přitížíte. Pomněte raději, že čas úprkem se ztrácí a velká že na vás čeká úloha. Chcete-li, aby tu bylo pozejtří vše jaksepatří a lidé ničehož nenalezli, oč by si mohli jazyky obrousit, musíte se dát záhy, ba teď hned do práce. To víte, mnozí vám nepřáli, že jste se stala mlynářkou, a mnozí teď znova vám budou závidět, že se vám dostalo mlýna; však nejlépe víte, jak rádi by byli na vás nalezli chloupku; nechtějte, aby se jim to podařilo kposledku. Pomněte, jak by to mlynáře rmoutilo, kdybyste závistníkům svým příčinu k haně zavedla. Vзмуžte se, a necht' je dopozejtří v mlýně vše jako na obrtlíku.“

Mlynářka znovu slze z tváře si utřela, a pokynuvši hlavou, že s ním v náhledech tentokráte úplně se shoduje, do mlýna se vrátila. –

Mlynářka sloužila od dětinství v mlýně, zprvu u mlynářovy matky, pak u první jeho ženy. Když mlynář odovčev služku za manželku pojal, celé příbuzenstvo se bouřilo. Ale mlynář, cítě v sobě nemoc nezhojitelnou, měl potřebí oddané, trpělivé ošetřovatelky; vzal si tedy hodné chudé děvče, aby vděčně mu sloužilo za to, že je zprostil starostí o vezdejší chléb. Co by byla neduživci platna bývala bohatá jakás krasavice, již by byl musil za ty její dukáty vodit po muzikách a poutěch? Avšak příbuzní mu nechtěli nechat důvod ten platit a mstili se nové mlynářce za to, že přišla k štěstí, všemožnými pomluvami. Mnoho se naplakala, než zvykla lidské závisti a záští nezaslouženému. Nejvíce ale ze všech daremných řečí, které byly o ní v oběhu, jí mrzelo, že o ní tvrdili: když za nebožku mlynářku „podtrhovali“, že ona si rychle sedla v chlévě na konev, čím vdovce prý k sobě přivábila, jinak že by si nebyl nikdy na ni vzpomněl. Kdykoli přišla mlynářce myšlenka ta, pokaždé se jí ještě oči zalily. Mohla se duší dokládat, že nikdy na mlynáře si

nemyslíla, neřkuli aby ho byla k sobě lákala čarami. Když jí zjevil, co s ní obmyslí, zůstala před ním stát, jako když ji omráčí. –

Mlynářka, vracejíc se do sednice k nebožtíkovi, zaplakała sice ještě jednou velmi bolestně nad ním, ale přec již si tak zoufanlivě jako prve při tom nepočínala. Přikryvši ho nejjemnějším svým prostěradlem, sundala z obrazu svatého Jana Nepomuckého na zdi lampičku z červeného skla, ve dne v noci tam mrkající, a umístila ji k hlavám lože úmrtního, k nohous mu dala cínovou ze dveří kroupku a na prsa mu položila několik kvetoucích haluzek z jeho višínek, které byla venku ulomila. Nato sednici zamkla a políbivši klíč do kapsy jej schovala, aby tam nikdo bez jejího vědomí se nedostal. Umínila si, že cizí člověk naň nesmí ruku vložit, sama mu chtěla do rakve ustlat. Pak teprv odebrala se do své zásobárny. Bylo tam věru božího požehnání hojnost, čím dále mlynářka se rozhlížela, tím spokojenějšího výrazu nabývala její tvář. Hodlala čestnou pověst domu svého tenkrátě dovršit. Otáčejíc se mrštně a obratně mezi velkými hrnci s přepuštěným máslem, kupami křižalek a máku, počala konat velikolepé k obmyslené hostině přípravy. Tu cosi ostýchavě za fěrtoch ji zatahalo.

Mlynářka se ohlédla, myslila, že se to za ní přikradla vyhnaná kočka; dávalať jí obyčejně takto najevo, zachtělo-li se jí nějakého mlsku; ale nebyl to zrzounek, nýbrž bělovlasé, opálené děvčátko.

„Tys to, Evičko,“ mlynářka dítě laskavě uvítala, „vida, myslila jsem, že to náš macek. Kdepak jsi se tu tak znenadání vzala a kde nechalas děti?“

Děvčátko upíralo svoje veliké, jako chrpa modré oči dlouho na mlynářku, než jí odpovědělo. Jevitť se v nich hluboký, předčasný cit. Vdova pocítila pohled dítěte v hlubinách duše zkormoucené jako krůpěj rosy. „Stárek šel okolo nás,“ zašeptalo, „pověděl nám, že si mlynáře již pánbůh vzal.“

„A ty jsi se nebála sem přijít, když máme nebožtíka v domě?“

„Proč bych se bála? Dobře vím, že mi nic zlého neudělá. Jak byla moje maminka nebožkou, také nikomu neublížila.“

„Vidíš, holka, vidíš, jsme teď sirotci oba, ty nemáš na světě nikoho a já již také ne.“

Evička smutně hlavou pokynula, ale vtom na mlynářku jasným se pousmála pohledem.

„Neplačte, tetičko, vždyť je mlynář u mé maminky v nebi,“ zticha a radostně ji těšila, „tam je vám prý krásně, sousedka často o tom mi vykládá. Žádná tam prý není noc ni zima, celý rok tam kvetou louky, v sadech zraje ovoce a v potokách teče místo vody samé čisté mléko.“

„Ba pravdu máš, že je jim tam lépe než nám zde, oni to mají aspoň odbyté, a bůhvíco na nás tu ještě čeká,“ mlynářka děvčeti pohnutě přisvědčila, „tys přec jen holka nad jiné rozumná, nebožtík mlynář to vždy o tobě říkal. Míval tě tuze rád, chudák, jestlipak si ho budeš pamatovat? Jakmile tě slyšel s tou tvou drabolestí v sadě chramostit, hned se žejbroval ku stolu pro chleba. Kdo ti teď bude skývy krájet a oknem podávat? Nebylo ti to divné, že dnes nikdo k vyhlídce nepřistoupil, když jsi šla okolo sednice?“

„Já dnes na skývu ani si nevzpomněla.“

„Proč jsi se tedy až sem nahoru za mnou přihourala, když se ti ničeho k snědku nechce?“

„Proč? Nu, aby se vám tu samotné nestýskalo. Víím, jak to je, když se stýská; mně také tuze se stýskalo, když přestala maminka moje najednou ke mně mluvit a tak podivně z postele na mne koukala. Dala jsem se úzkostí do křiku, to se mi odlehčilo, když k nám vešla sousedka a u nás zůstala.“

Mlynářka pojala dítě v náruč, a políbivši je několikrát po sobě v čelo, pravila dojatě:

„Tys první, která na mne si vzpomněla v truchlivosti mé, toho nikdy nezapomenu. Mnohý přítel a soused zajisté již také ví, jak to tu dopadá, stárek to pověděl cestou i jiným lidem, nejen tobě; ale přec ještě nikdo sem nepřikvapil jako ty, aby mne potěšil. Pozejtří, když budu moci každému naložit plný talíř, to se mi tu vyskytne těšitelů na kopy, nevejdou se snad ani do mlýna. Ale víš-li co, když v takové hodině ke mně přišlas, abys zármutek můj se mnou sdílela, také ode mne již nepůjdeš. Podobá se mi věru, jako by mi tě posílal sám nebožtík, abych tu měla koho ráda mít a o koho se starat, když ho tu není. Chceš-li pak ale u mne zůstat a mne poslouchat jako nebožku maminku?“

„To vím,“ usmála se Evička, ale vtom jí vyhrkly slze z očí. Zaplakala při zmínce o mamince, již tak ráda a tak dobře poslouchávala. Umřela jí asi před rokem, utrápil ji muž, největší to „nedopita“ a „juchač“ široko daleko. Probil ženin přínos i svůj barák a pak chodil do Němec strouhat šindele. V neděli propíjel týdenní výdělek v Čechách u muzik. O ženu a o dítě ani dost málo se nestaral; jen když se mu děvče narodilo, určil, aby mu dali říkat Eva. Učinil tak pro poskleb, poněvadž prý napřed věděl, že jakožto dcera jeho do smrti jako Eva nahá zůstane. Jednou v zimě, když ráno z hospody se vracel, nemohl pro těžké nohy a hlavu dále, i lehl si kdesi v úvoze a vyspával na sněhu. Bylať to poslední jeho peřina, usnul navěky, zmrzl. Utýraná žena dlouho ho nepřezila a sirotka přijala sousedka k dětem za chůvičku. Neměla sama mnoho a dětí kolik, jedno menší a hladovější než druhé; Evička by snad byla uschla jako štípek na písčíně, kdyby nebylo mlynáře bývalo a jeho krajíců. Rád oknem ji pozoroval, když s dětmi k mlýnu přitáhla a v sadě s nimi si hrála. Musila je odvést a leckdes s nimi přes den se potloukat, aby si mohla jít sousedka za svou prací. Nemohl se jí nikdy dost vynadivit, jak je na svůj věk rozumná, trpěliva a laskava. Často si jí do sednice zavolal, kdež někdy

celé hodiny s ní rozmlouval. Vždy míval přitom radost z jejích odpovědí, zračila se v nich bystrá hlava a měkké srdce.

„Taková jste byla vy, když jste k nám přišla za husopasku,“ mlynářce pravíval, „člověk ani nevěděl, že jste v domě, a přec jste se všude vyskytla, kde vás bylo právě potřeba, nikdo vás k práci volat nemusil, každému ráda a dobře jste sloužila. Kdyby nebyl mlýn pln lidí, to děvče hned bych si vzal; avšak co není dnes, může být zejtra.“ –

O funuse bylo v mlýně dolanském, jak stárek byl zvěstoval a mlynářka předvíдалa. Celé okolí se přihrnulo, každý chtěl mlynáře na poslední pouti doprovodit a mlynářku těšit; teď měla těšitelů skutečně na kopy. V sadě právě pod višínkami byl postaven dlouhý stůl, narychlo z prken sbí-
tý. Prohýbal se tíží koláčů, jelit, pečení atd. Nejostřejší jazyk nejedovatější paní kmotry nenalezl ničehož, o co by se byl mohl brousit a do čeho píchat. Poněvadž ale taková věc přec bez pomluvy odbyt se nemůže, tedy mlynářce vy-
čítáno, že se chtěla dát svou hostinou vidět; tři svatby že by se byly daly jen z výslužek vystrojit a žebrákům že se krá-
jel chléb tak bílý a rozdávaly se buchty tak veliké, že to až byl hřích.

Funusníci dostatečně se posilnivše vešli s muzikanty v čele do sednice. Muzikanti počali nejsmutnější svou píseň, a jak chutě se dali hosté prve před mlýnem do jídla, tak chutě se daly ženské teď do pláče, muži do litování. Tety se chopily mlynářky, držíce ji, aby na nebožtíka se nevrhla. Ale nebohá mlynářka, ač nebyla přítelkyní výjevů tak křiklavých, tiché mysli její se přičících, musila se jim chtějíc nechtějíc přec vyškubnout, s hlasitým kvílením na mrtvolu klesnout a dlouhou chvíli s nimi se potýkat, než se jim dala od ní odtrhnout, jinak by jí to nebyly do smrti odpustily a za to v celém kraji hanbu udělaly.

Nato pokropili kněží nebožtíka a stárek s mládkem naň dali víko. Přivázali víko místo provazy k marám bílou rouš-

kou. Tak to chtěla mlynářka, prosila tak dlouho, aby jí to k vůli udělali, provazy ho neuvazující, že by se jí do duše zařezaly, až jí vyhověli. Ustříhla na roušku kus nejpěknějšího plátna, které sama byla napředla. Zavedla rouškou nový obyčej; od té doby to dělali na celém okolí po ní.

Po vykropení okolní mlynáři rakev obstoupili; byla červeně natřena, modrými květy omalována, zelenými ratoletmi všecka obtočena a uvnitř vystlána. Mlynář v ní ležel jako v besídce. Vyzdvihl si ji na ramena a průvod se hnul ze sednice sadem okolo rybníka podle olší přes louku k horám. Tam na úbočí skály ve stínu starého kostelíčka s červenou bání zelenal se malý tichý hřbitůvek za živým plotem hlohovým. Každému, kdožkoli jej spatřil, hned se zachtělo očekávat na něm veselého zmrtvýchvstání.

První za rakví šla mlynářka s Evičkou, kteráž se vdovy od té chvíle nespustila, co jí tato slíbila, že u ní zůstane. Nešla již ani z mlýna domů, bála se, že by ji nechtěla sousedka pustit; mlynářka musila k dosavadní její pěstounce poslat služku, aby jí ohlásila, že se poručenkyně její k ní již nevrátí a že jí poskytne za služby její náhradu, aby jí nepohřešila. Když děvče ráno vidělo, že mlynářka do smutku se obléká, nedalo jinak, musili i jí něco černého uvázat, a když chtěla jedna z příbuzných vzít vdovu pod paží a ji dovést na hřbitov, odstrčilo ji, co síly mělo. Vedlo se s ní samo, jako by nikdo jiný neměl k tomu takového práva.

Jak překročil průvod s nebožtíkem práh, spustila chasa mlýn, ale jen naprázdno; všem se zdálo, že klepá zcela jinak dnes než jindy, mnohem volněji a truchlivěji. Jak tané ne! Vždyť se loučil ve jménu celého údolíčka s nejstarším a nejlepším svým přítelem, s tím dobrým kašlavým mlynářem, který za mládí tak urputně s bohem zápasil a k stáru tak dobře s ním si rozuměl.

Ovdovělá mlynářka vracela se se svou malou schovankou z pohorského kostelíčka do mlýna osiřelého. Bylať tam dnes sloužena mše čtyřnedělní za nebožtíka manžela jejího, při níž nešetřeno trub, kotlů, kadidla a svíček. Trvala přes hodinu, všichni na kruchtě zpěváci se vystřídali. Takové slávy nebylo již v kostele dávno, ale již dávno také nikdo kantoru a kostelníkovi tak štědře a bez smlouvání nezaplatil jako mlynářka dolanská. Nešetřila pítek, každý jí musil nechat, že si nebožtíka jaksepatří vážila. Na chudé přitom ovšem také nezapomněla, mnoho pytlů krup se dnes zas v mlýně rozdalo, žádný žebrák se nepustil, každý odtamtud si nesl plný uzlík.

Příbuzenstvo po službách božích stavělo se v hospodě. Chystalo se, že tam vdovu patřičně uctí za hostinu o funuse; ale mlynářka, znajíc obyčej ten, obratně strýcům a švagrům s Evičkou uklouzla. Měli za to, jak z očí se jim ztratila, že si snad zašla na faru, aby tam cos zapravila, i čekali na ni ještě s plnými džbánky a mísami, když byla již v „polách“ cesty k domovu. Nevymkla se jim ani z hrdosti, ani z nelaskavosti, dávno jim již prominula, co proti ní kutili, když si ji mlynář bral, a znovu jim teď odpustila jejich jizlivé pomluvy, že si vzala za schovanku dítě opilce žebravého; ale věděla, kterak to po „čtyřnedělní“ v hospodě chodívá. Lidé si počínají, jako kdyby vdova, vykročivši z kostela, zármutek svůj do vody hodila, i přicházejí jí bez ostýchání s návrhy k sňatku novému, ba někdy dokonce jí přivedou i ženicha, aby naň se podívala; nebylo tedy čemu se divit, že hleděla, by přišla příbuzným co nejrychleji z očí. Beztoho když s nimi před kostelem se sešla a s nimi se vítala, tu a tam od nich zaslechla slovíčko, které se jí dotklo, jako by jí byli nožem o srdce zavadili. Připomínajíc si jejich všetečné řeči, neviděla téměř na cestu pro pláč.

„Kéž by mi byla pomoc jiná, ale již vidím, že asi nebude,“ mezi slzami tesklivě si vzdychla.

Evička, běžíc za mlynářkou, při každém kroku jako kůzle si poskočila. Tak vesela nebyla ještě, co byla na světě. Nevěděla ani, jak se jí děje, že se tak volně a lehce prochází; poněprv dnes šla s prázdnýma rukama, nemusila se ani tahat s tou „drabolestí“, ani s nůškou, ani s otepí roští, připadala si neodvislá jako královna. Každou chvíli se zastavila a po sobě se koukla, stálo to ale věru také za to. Mlynářka si ji naškrobila a vystrojila, že sama sebe jen stěží poznávala. Každá, ale každičká nitka na ní byla nová. Červená kartounová sukně na ní stála jako karty, při každém kroku na ní zašustila, že se toho vždy až lekla, loktušku měla samý květ, zástěru samou prýmu, a což teprve střevíce, první její střevíce! Byly černé, vykrojené, červenými pentličkami kolkolem zalemované, a napřed na nich měla mašli červenou, větší než vlastní její ruka. O takových střevících Evička nikdy ani neslyšela, a teď je měla na nohou a mlynářka jí řekla, aby se do nich každou neděli obula. Jen jedinou měla dnes lítost, že ji maminka nevidí. Ale to si byla po ty čtyři neděle, co byla v mlýně, tolikrát již pomyslíla, že přitom tentokrát ani neplakala. Jak ráda by se byla mlynářce na krk pověsila v záchvatu překypující v ní vděčnosti, jí do ucha šeptajíc, „že ji má ráda jako celý svět“, ale netroufala si; vždyť viděla, že si stále oči utírá. Ona sice také každou chvíli oči si protírala, jenže za jinou to příčinou. Myslíla, že se jí to dělají před nimi mžitky, zatím se to třásl vzduch letním vedrem. Tak krásný parný den jako dnešní dávno již se nepousmál na hornatou krajinu. Obilí, stojící na polích hustě jako kozich, v slunci se třpytilo, jako by po něm jezdily blesky modravé a zelenavé, potoky tak volně zticha se loudaly květoucí travinou, jako by neuměly, čtveráci, ani na pět počítat. Co jindy se nahučely, jen když chvíli si sprchlo, hned je bylo slyšet zdaleka; kdo je chtěl překročit, pevně si pak musil stoupnout, aby nohy mu nepodrazily; dnes se daly přeskočit jakoby nic, Evičce ani střevíce nepostříkly.

V sadech nehnul se ani lupínek, jen tu a tam opršel ze štěpu opožděný květ, zabzučel čmelík či ve vzduchu se zamotal motýlek tak modrý, že se zdál býti práškem z nebe samého. Ale jako zpitý těžkým povětrím hned zas lenivě spadl do náruče některé zamyšlené květiny, která pak ještě dlouho nato se třásla leknutím nad nenadálou, neodbytnou návštěvou. Nadarmo Evička naslouchala, brzo-li z hor se ozve nějaké veselé „dále vovo, dále vovo, vovo“, jindy od zelené stráně k stráni vyzývavě se rozléhající, byla by si také ráda pro žert „zaholíkala“, avšak ticho zůstalo dnes i na pastvách. Stáda tam poléhávala a pasáčkové, které chtěla Evička poškádlit, vyspávali vedle nich ve stínu květoucích keří šípkových. Chvilku braly se poutnice naše také hájem, tam bylo teprv „oudno“. Jehličí zem pokrývající bylo, jako když je namydlí. Evička neustále po něm v nových střevících se vozila, každou chvíli se zachytila borovice, po jichž nahých kořenech lezli mravenci tak zdlouha, že si je musila nohou z cesty odstraňovat, aby na ně nešlápla. Červené kmeny páchly tak silně jako předtím v kostele kadidlo, Evičce se z výparu jejich udělalo až mdlo. Vzdechla si zhluboka, když z houští zas se dostala na velkou krásnou louku, na „jejich“ to louku; poznala ji po olších, nad nimiž se vznášel mráček průzračný, kouř to z mlýna za nimi skrytého. Strojili tam oběd, věděla, že „foucmouk“ perníkem posypaný. Při této myšlence Evička znova radostně si poskočila a chtěla do mlýna se rozběhnout, ale ejhle, nemohla najednou z místa. Nohy jí počaly váznout, myslila zprvu, že to je vysokou travou; ale nejen nohy, i hlava jí nechtěla jaksi sloužit, pořád jí klesala, nemohla ji vzhůru držet; přitom se jí zdálo, že má v očích samý písek, ač kolem ní ani dost málo se neprášilo, znovu si je protírala, ale nebylo jí to pranic platno, viděla vše stále jako mlhou, zívla si při každém kroku, a najednou ležela mezi zlatými v trávě pampelišky, nepřipomínajíc si ani škrobené své sukně, ani nové květované loktušky, ani

foucmouku, perníkem posypaného, v mlýně na ni čekajícího. Přemožena horkem a unavením tělesným usnula, sotva země se dotkla.

Mlynářka, neslyšíc ji za sebou šustit, se ohlédl.

„Tu to máme, zvrátí se do trávy a spí jako o půlnoci,“ podivila se, k ní se kloníc. „Vždyť jsem to věděla, že bude ta cesta za půl dne sem a tam pro ni mnoho. Ale což mělo to trápidlo pokoj? Jak slyšela, že půjdu na čtyřnedělní, hned se chystala se mnou, byla by se snad uplakala, kdybych ji byla doma nechala. Jen jestliže se tuze nenamohla, nevím, co bych si počala, kdyby mi onezdravěla.“

A mlynářka s mateřskou pečlivostí hodila na tvář děvčete bílý svůj šátek, který s modlitbami v ruce držela, aby ji neuhranul, kdo na ni pohlédne, zdvihla ji opatrně ze země a přinesla si ji v náručí do mlýna.

„Zrovna jako poklad,“ čeládka, vidouc ji s ní přicházet, se ušklíbla. –

Málo jen neděl byla Evička v mlýně, ale mlynářce se zdálo, že je tam odjakživa, že tam patří jako ona sama. Nemohla si ani představit, kterak by se byla bez ní potrápila truchlivou dobou na pohřeb manželův následující. Evička jí byla ale pořád v patách, pořád něco věděla a vědět chtěla, neustále na oči jí hledíc. Každou práci s ní dělala, strojila s ní oběd, krmila s ní drůbež, provázela ji do chléva, kdežto překřtila všechny krávy, ze Strýmy udělala Květenu, z Čoudy Jelenu, ze Straky Zinduli, ze Šídy Kozděrku, z Lišky Ratolku atd., a mlynářce jména ta tak se zalíbila, že ihned poručila skotákům, aby na ně dobytek navykli. Nejčastěji ovšem chodila s ní do olší se vyplakat. Evička slzela s vdovou tak upřímně, jako by byla v mlynářii vlastního otce ztratila. Připomínala si každé jeho slovo, hnutí, návyk, opakovala každou jeho k ní radu, každou průpověď. Jakž neměla mlynářce pak k srdci přirůstat? Příchýlnost dítěte k ní a k nebožtíkovi, vzácná jeho citlivost a rozmilá

čipernost teď za více než za zlato jí stály, byly pro ni skutečně pokladem.

Čeládka sice řevnivě pohlížela na malou vetřelkyni, tak znenadání u paní jejich se zahnízdivší, avšak proto přec nikdo jí neublížil a na ni se neškaredil. Bylať Evička takové dítě, jemuž musí člověk přát, byť se tomu i zuby nehty bránil; ač dobře věděla, že jest miláčkem mlynářčiným a nikoho se báti nemusí, přece byla ke každému tak ochotna, přítulna, vlídna, že jí za krátkou dobu každý v domě odpustil přednost, kterouž jí hospodyně zřejmě před každým jiným dávala.

Stárkovi padla hned první den do srdce, když vracel se večer ze smutné své cesty ji ve dveřích státi viděl. Připadala prý mu tam jako paprsek sluneční, mlhy truchlivosti prorážející, a od té chvíle již mu tam tak smutno nebylo. Evička čekala na něho. Spatřivši ho zdaleka, hned mu skočila v ústrety, vítajíc ho zprávou, že teď bude s ním v mlýně doma. Chovala se k němu také hned jako domáci. Chopivši se jeho ruky, vedla se s ním do mlýnice, kdež mu odňala hůl i klobouk, židli mu přinášejí, aby si po cestě daleké odpočinul. Mohl věru na tom „hemzadle“ oči nechat. Kdykoli od té chvíle se mu namanula, pokaždé se jí tázal, nemá-li hlad. A třeba řekla, že nemá, což ovšem málokdy se přihodilo, hned nechal všeho, ač jinak nerád při práci se meškal, a šel jí ukrojit skývu ještě větší než nebožtík mlynář. Měltě více síly, mohl do bochníka lépe zakrojit. Šel-li na půdu se podívat do holubníka, vždy s sebou ji brával. Učil ji rozeznávat druhy holubů, jichž byl velkým milovníkem, povídal o jejich ctnostech a nectnostech, zvláštnostech i podivínství, a Evička ho poslouchala ani nemrkajíc, jako starý zkušený holubář. Každý skoro den slyšela mlynářka z jeho úst, že udělala moudrý kus, přijímajíc Evičku do domu svého. „O tomhle žvižletu lidé říkat nebudou, že jiného nezná ptáka než žábu,“⁵ o ní tvrdíval.

Dnes musila chasa sama sednout k foucmouku; mlynářka uloživši Evičku pravila, že se jí nechce ani horkem jíst. Vyšla si do hořejší sednice, kdež od úmrtí mužova bytovala, nápadně se stranivši domácích, obzvláště ale stárka, s nímž bývala přec jindy tak dobře jako s příbuzným pokrevným. Co mlynář „oči zvrátil“, zcela k němu se proměnila, dávala mu teď tak vyhýbavé odpovědi, šla mu tak plaše z cesty, že by si byl zajisté v každé jiné době toho povšimnul, žádaje si vědět, co toho příčinou. Ale stárek mluvíval teď sám k mlynářce, jen co musil; kdykoli ji spatřil v tom černém zakuklení, pokaždé v něm se zatajil dech a znovu toho se zalekl, že mlynář odešel navždy.

Mlynářka volně se počala svlékat v sedničce své ze smutečních šatů; bylo na ní znát, jak těžce se s nimi loučí, ale musila je odložit. Kdyby v nich byla ještě po „čtyřnedělní“ chodila, byli by lidé o ní říkali, že vyvádí jako nějaká paní, což by ji bylo více mrzelo než kdovíco. Zakládala si na tom, že ačkoliv přišla k mlýnu, přec nic ze sebe nedělá.

Složila tedy oděv do truhly k obnošenému po muži šatstvu na památku tam uschovanému. Dlouho, velmi dlouho na věci ty zádumčivě pohlížela, než víko na ně spustila; vždyť k nim položila kus života svého. Ještě jednou s vřelými slzami muži za vše v duchu děkovala. Můj ty bože, jaký to byl muž, sobě rovného zajisté již na světě neměl. Nikdy špatného jí nedal slova, nikdy na ni se „necukal“, nikdy se „nebočil“, jak mívají jiní muži v obyčeji, obzvláště při ženě, která jim do domu přišla s prázdnýma rukama a nikoho neměla, kdo by se jí zastal, než staříčkou matku, podruhyň. Služkou u něho byla, jiným krásy právě také nepobrala, a přece si jí vážil jako ženy nejbohatší, nejhezčí a nejvznešenější. Od té chvíle, co s ním vyšla po oddavkách z kostela, přestal jí říkat „Lenko“ a jí tykat, takovou měl pro ni čest, že jinak ji neoslovoval než „vy“ a „mlynářko“, ačkoli si toho na něm nežádala. A jak poctivě o ni se postaral! Zůstavil jí

mlýn bez výminek a podmínek, mohla s ním zaživa i po smrti dělat, co chtěla. Zůstavuje-li manžel ženě nějaký majetek, obyčejně si žádá, aby za to mu zachovala věrnost do smrti, kdežto mlynář tolikrát o tom se zmiňoval, že s ním neměla než trampoty a starosti, i že si tedy přeje, až ho tu nebude... nemohla ani domyslit.

Mlynářka v sedniče pořád otálela, zprvu se jí nechtělo do šatů, teď zas se jí nechtělo dolů mezi lidi. Avšak musila sejít přec, nemohla tu zůstat v chládku a klidu sedět, pohroužena v upomínky milé a bolestné, jak toho byla žádostiva, nýbrž konečně dohlédnout, má-li v domě vše svůj pořádek; vždyť byla od rána vzdálena.

„Dejž bůh, aby to, co mne čeká, bylo tak šťastné, jako co mne minulo,“ pomodlila se v duchu, sestupujíc ze schodů pravou nohou napřed. Veliký udělala kříž, než překročila práh sednice, ale sotva dvéře otevřela, již zase je zavřela, jako by tam byla zahlídla strašidlo. Přecházel tam stárek, patrně na ni čekající.

„Jen dále, jen dále,“ zvolal a tvář jeho při pohledu na ni vůčihledě se vyjasnila. Vítal v ní zjev povědomý a mu milý, zočiv ji opět v šedém kabátku s varhánky žlutě podšitými, v zelené mezulánce⁶ a v bílém kulatém čepci.

„Jen pojdte přec dál a nestůjte mezi dveřmi,“ znovu ji pobízel, když na jeho vlídné uvítání ani sebou nepohnula, do temna se začervenal, „co vám chci, nemusí slyšet ni služby v síni, ni chasa v mlýnici.“

Na tato slova dostala mlynářka teprv patrně chuť dvéře pustit a utéci, ale přemohla se přec tak dalece, že do sednice vešla, dvéře za sebou přivřela, avšak kliku pevně přitom v ruce podržela. Byla na skoku, přičemž podivné nesnáze v tazích jejích se jevily, jako by tušila, co jí asi stárek chce, a toho se lekala.

Stárek rozpaků těch si nepovšiml, ale mrzelo ho, že tak tvrdošijně u dveří setrvává. Nevrlé jí pravil:

„Nepřicházel jsem vám po ty celé čtyři neděle s ničím světským, ač mne často dost za tou příčinou jazyk svrběl, avšak teď je svrchovaný čas, abych s vámi, pamětliv jsa poslední vůle nebožtíkovy, konečně promluvil moudré a závažné slovíčko. To víte, mlýn nad vodou jenjen trlí,⁷ přijde-li nám od hor nějaký prudký příval, odnese nás i s ním bůhvíkam.“

„Tak zle snad přec nebude,“ vdova prohodila s neobyčejnou u ní ostroší.

Stárek překvapeně na ni pohlédl, takové odpovědi se nenadál, byloť to ponejprv, co takto ho odbyla, jindy každého jeho slova si vážila dle příkladu manželova. Shledať se v tváři její s něčím, co tak nemile se ho dotknulo jako její odpověď.

„Jak myslíte,“ chladně odušil a teď sáhl on po klice.

Toho mlynářka se zalekla; vědělať, že je paličatý, co jednou řekl, jako když to přibije, nikdy z toho nesešel, ale také nikdy nalicho nemluvíval, vždy v tom bylo jádro.

„Což musíte být hned tak zhorka nakvašen?“ vyčítala mu, cestu mu zastupujíc, „nesmíte přec zapomenout, že mluvíte s vdovou.“

„Což jste s mužem zároveň i rozum pochovala, že k vám nesmí člověk slušně promluvit, abyste ho za to neřála slovem břítkým jako mečem?“ stárek zas vyčítal jí. „Komužpak po celou minulou zimu více mozkiem vrtalo než vám, že si stěžují meličové na melivo hrubé, temné, vlhké? Tvrdila jste, že kdybyste jim vždy plné kapsy nenacpala křižalek, suchých sliv a sýrků domů pro děti, že by se nám jeden po druhém vytratil; uznávala jste, že nám jest potřebí ve mlýně všech řemeslníků, a na setkání jste se mne tázávala, co myslím, bude-li přec mlynáři na jaře lépe, aby se nemusila stavba znovu odložit, jak již po pět let státi se musilo, by se mu prachem a nepokojem nepřitížilo, a teď najednou, kde se nemusíte na nikoho již ohlížet, kde se může dát na mlýn

konečně správká jaksepatří, teď se tváříte, zrovna jako by vám jedno bylo, zanikne-li místo to či vznikne-li. Do smrti bych nebyl řekl, že vám tak málo na tom záležitosti bude, co vám zde manžel zůstavil; myslil jsem, lépe že si budete jeho památky vážit a lépe že osvědčíte, že jste hodna býti jeho dědičkou.“

„Kde jen hned těch svých žadlavých⁸ řečí naberete, sy-páte je zrovna, jako když pytel se protrhne,“ mlynářka se mu bránila, „co si jiného na vás žádám, než abyste mi popřál ještě nějaký den oddechu, abych se mohla po ráně tak hrozně lépe vzpamatovat? Tím přec snad na muži se neprohřešuji?“

„O nějaký den ovšem by nebylo, ale dobře mi povědomo, kterak si ženštiny v tom ohledu vedou. Za čtyři neděle, za čtyři měsíce, ba za čtyři léta, budete mít zrovna takové vytačky jako dnes, a jestliže nezačneme se stavbou o Jakubě, nebudeme do Václava hotovi. Přijdou na nás, jak to bývá při těch našich horách, deště, plískanice, ba i sníh, krásné to pak bude nadělení, utekou-li nám řemeslníci od práce nedodělané a zůstaneme-li pak přes zimu v polokrytém stavení.“

Proti důvodu tomu nemohla mlynářka nic podstatného namítat, takové případy nebyly ovšem nic nového.

„Pakli nechcete dát jinak,“ pravila konečně, jako by mu jen povolovala z dobré vůle a nikoli z přesvědčení, „tedy si sem objednejte dělníky, kdy chcete, třeba na nový týden. Peníze k stavbě mám, jak víte, dávno připraveny.“

Stárek v tváři zahořel, dlouho nebyl s to, aby slovo ze sebe vypravil, konečně zvolal zlostně:

„Nemějte mi za zlé, mlynářko, ale člověk by věru řekl, že je vám šestnácte let, tak se upejpáte, a to před kým? Před takovým starým chlapem, jako jsem já. Jestli si chcete hrát na holčičku, která musí dělat, jako by tomu nerozuměla, začne-li někdo před ní o vdavkách, dobře, já vám poroučet

nemohu, ale k tomu mne nedostanete, abych si hrál s vámi. Nepůjdu já dělníky jednat, poněvadž mi to krátce řečeno nepatří, to nechť učiní nový mlynář, a ten se sem musí dostat co nevidět, jinak je po místě tom, je tu tak potřebný jako voda. Vy tu sama vládnout nemůžete, jste na to tuze měkká, a ze stárka si lidé málo dělají, nedají si od chasníka poroučet, to víte jako já. Při stavbě by si tu řemeslníci vyváděli, co by se jim právě líbilo, slepili by to jen tak ledabylo a za rok byste je mohla jednat zas. Kdyby vy jste je napomínala, řekli by, že tomu nerozumíte, a mne by odbyli, abych si hleděl svého, že oni mi také do mletí nemluví. Kdyby nebylo té správký či kdyby se mohla aspoň ještě na rok odložit, zajiště ani bych nemukal; nechal bych vás na pokoji, až byste sama na to přišla škodou a stálými mrzutostmi, že vám tu nelze bez mlynáře hospodařit. Ale jak jsem prve pravil, první veliká voda nám může na mlýnu teď již způsobit takovou škodu, že by pak ani správka nic platna nebyla, musil by se znova postavit...”

V tváři mlynářčině ustupovaly mezi jeho řečí znenáhla nesnáze a trpkost úzkostlivé starostlivosti.

„Tak mi mluví každý, ale každý;“ skoro plačtivě se mu přiznávala, „kdo na mne se podívá či mne potká, ihned na mne křikne: ‚Jestliže zůstanete sama, mlynářko, brzo kolečka oškrábete, nejste na to dosti ostrá. Mlín bez mlynáře, jako by to ani mlín nebyl, lidé nemají k takovému místu žádné důvěry, a kdyby tam byl stárek ze zlata. Pomněte, že nejste sama na vodě, každé půlhodinky máme v těch našich horách mlín.‘“

„Aha,“ stárek spokojeně se pousmál, „tedy to přec takové, jak já ho maluji, snad poslechnete, zpívají-li vám jiní totéž co já. Avšak což s vámi o těchto věcech nikdy neměl nebožtík hovor? Řekl mi přec několikrát, že s vámi o tom promluví. Pokaždé, když v neděli odpůldne na nešpory jste odešla a já k němu přisednul, aby se mu po vás tuze nezastesklo,

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy Kříž u potoka.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.